

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՔԱՂԱՔԱԿՐԹԱԿԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Վերլուծական տեղեկագիր

2018Թ. ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ.
ՑԱՆՑԱՅԻՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

№ 12

Երևան – 2018

YEREVAN STATE UNIVERSITY
CENTER FOR CIVILIZATION AND CULTURAL STUDIES

Analytical Bulletin

THE PROCESSES IN ARMENIA IN 2018:
NETWORKED THINKING

№ 12

Yerevan 2018

ISSN 1829-4502

Հրատարակվում է ԵՊՀ Քաղաքակրթական և մշակութային հետազոտությունների կենտրոնի գիտական խորհրդի որոշմամբ:

Համարի գլխավոր խմբագիր՝ Դավիթ Հովհաննիսյան

Խմբագրական կազմ՝ Աննա Գևորգյան, Շուշան Կյուրեղյան, Տաթևիկ Մկրտչյան, Հայկ Քոչարյան

Խմբագրական խորհուրդ՝
Դավիթ Հովհաննիսյան

բ.գ.թ., պրոֆեսոր, Արտակարգ
և լիազոր դեսպան (նախագահ)

Արամ Մինոնյան

պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ,

Ռուբեն Սաֆրաստյան

պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Արման Կիրակոսյան

պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
Արտակարգ և լիազոր դեսպան

Ռուբեն Շուգարյան

պ.գ.թ., Ֆելթչերի իրավունքի և
դիվանագիտության դպրոց,
Թաֆթս համալսարան (ԱՄՆ)

Աննա Օհանյան

քաղ.գ.դ. քաղաքագիտության և
միջազգային հարաբերությունների
պրոֆեսոր, Սթոնհիլ Բոլեջ (ԱՄՆ)

Սերգեյ Մինասյան

քաղ.գ.դ.

Հայկ Քոչարյան

պ.գ.թ., դոցենտ

© Քաղաքակրթական և մշակութային
հետազոտությունների կենտրոն, 2018
© Երևանի պետական համալսարան, 2018

Volume Editor-in-chief: David Hovhannisyan

Editorial Staff:

Anna Gevorgyan, Shushan Kyureghyan, Tatevik Mkrtchyan, Hayk Kocharyan

Editorial Board:

David Hovhannisyan	Professor and Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
Aram Simonyan	Doctor Professor, Corresponding Member of the Academy of Science of Armenia
Ruben Safrastyan	Doctor Professor, Member of Academy of Science of Armenia
Arman Kirakosyan	Doctor Professor and Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
Rouben Shougarian	Doctor, Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University (USA)
Anna Ohanian	PhD in Political Science, Richard B. Finnegan Distinguished Professor of Political Science and International Relations, Stonehill College (USA)
Sergey Minasyan	Doctor of Political Science
Hayk Kocharyan	Doctor of History

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ Հովհաննիսյան

ՑԱՆՑԵՐԻ ԵՎ ՑԱՆՑԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒԻՐԶ.....7-17

Նվարդ Մանասյան

ՑԱՆՑԵՐՈՒԲ ՓՈԽԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ԿԱՄ ՈՉ ՍԻՆՏԱԿՏԻԿ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՐՋՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐ
ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ.....18-38

Նունե Դիրսեյան

21-ԲԴ ԴԱՐԻ ՑԱՆՑԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ.
ՍԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐ ԵՎ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....39-51

Շուշան Կյուրեղյան

ՍՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ 2018թ. ԳԱՐՆԱՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ. ԶԱՅԼ ԴԵՊԻ
ՑԱՆՑԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ.....52-92

Հասմիկ Փարեմուզյան

ԿՐԱՍՆՈՂԱՐԻ ԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ
ՈՒՆԵՑԱԾ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....93-117

Աննա Գևորգյան

ԻՐԱՆԻ ԵՎ ԻՐԱՆԱՀԱՅԵՐԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ 2018թ.
ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....118-131

Տարսիկ Պետրոսյան

2018Թ. ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ.....132-169

Տարսիկ Մկրտչյան,

ԱՍԵՐԻԿԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐԸ
ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....170-209

CONTENT

<i>Davit Hovhannisyan</i> NETWORKS AND THE NETURE OF NETSTATE.....	7-17
<i>Nvard Manasyan</i> THE POSSIBLE STRUCTURES OF DIVERSIONS OF EXCHANGE BASED OR NON- SYNTACTIC COMMUNICATIONS IN NETWORKS	18-38
<i>Nouneh Dilanyan</i> EDUCATION IN THE 21ST CENTURY: NETWORKING CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	39-51
<i>Shushan Kyureghyan</i> THE REACTION OF ARMENIAN COMMUNITY OF MOSCOW TO THE SPRING EVENTS IN ARMENIA, 2018: A STEP TO THE NETSTATE.....	52-92
<i>Hasmik Paremuzyan</i> THE REACTION OF ARMENIAN COMMUNITY OF KRASNODAR REGION ON EVENTS WHICH TOOK PLACE IN ARMENIA IN SPRING	93-117
<i>Anna Gevorgyan</i> RESPONSE OF IRAN AND IRANIAN ARMENIANS TO 2018 SPRING EVENTS IN ARMENIA.....	118-131
<i>Tatevik Petrosyan</i> 2018 SPRING EVENTS IN ARMENIA AND THE REACTION OF THE FRENCH-ARMENIAN COMMUNITY.....	132-169
<i>Tatevik Mkrtchyan,</i> THE REACTIONS OF ARMENIAN COMMUNITY IN THE USA TO THE SPRING EVENTS IN ARMENIA, 2018.....	170-209

**ԿՐԱՍՆՈՂԱՐԻ ԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՌԻՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ**

*Հասմիկ Փարեմուզյան
ԵՊՀ արաբագիտության ամբիոն
hasmik.paremuzyan@gmail.com*

*Բանալի բառեր՝ ցույցեր, ցանց, ինքնություն, հայկական համայնքներ,
Կրասնոդար, Մոսկ*

**1. Կրասնոդար քաղաքի հայկական համայնքի արձագանքը
ապրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում տեղի ունեցած
իրադարձություններին**

2018թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններն իրենց արձագանքը գտան նաև Հայաստանից դուրս բնակվող հայերի շրջանում: Եթե այս ամենը դիտարկենք ցանցապետության տեսության դիտակետից, ապա կտեսնենք, որ ցանցի պայմանական կենտրոնում տեղի ունեցող իրադարձությունները սկսեցին փոփոփոխվել տեքստը, որն իր հերթին նոր դինամիկա մտցրեց ամբողջ ցանցի գործունեության մեջ, և անգամ ցանցի ամենահեռավոր բջիջները սկսեցին արձագանքել տեքստի փոփոխությանը: Այսպիսով, արտերկրում գտնվող գրեթե բոլոր հայկական համայնքերը այս կամ այն չափով սկսեցին ներգրավվել հայրենիքում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Այս տեսանկյունից բացառություն չի նաև Ռուսաստանի ամենամեծ հայկական համայնքներից մեկը՝ Կրասնոդարի երկրամասի հայկական համայնքը, որի ներկայացուցիչներից ոմանք անգամ այդ օրերին վերադարձան

Հայաստան և Հայաստանում մասնակցեցին անհնազանդության ակցիաներին:

Կրասնոդարի բնակչությունը 2017թ. հունվարի 1-ի դրությամբ հաշվվում է մոտ 5.571.000 մարդ¹: Հայերն այս երկրամասում բնակչության թվով երկրորդն են՝ ռուսներից հետո: Հայերի թվաքանակի վերաբերյալ հստակ տվյալներ չկան: 2010թ. պաշտոնական տվյալներով այստեղ բնակվում է 281,7 հզ. հայ², սակայն այլ հաշվարկներով երկրամասի հայերի թիվը տատանվում է 500-800 հազարի³ սահմաններում, որոնց հիմնական մասը կենտրոնացած է Կրասնոդար և Մոչի քաղաքներում և դրանց մերձակա տարածքներում:

Կրասնոդարում գործում է «Ռուսաստանի հայերի միություն» հասարակական կազմակերպության մարզային մասնաճյուղը, որը և համարվում է մարզի հայկական համայնքային կյանքի կազմակերպիչը: Այն ունի կայքէջ⁴, որն անդրադառնում է Կրասնոդարի երկրամասի հայերի կյանքում տեղի ունեցող տարբեր իրադարձություններին՝ մշակութային և համայնքային միջոցառումներին: «Ռուսաստանի հայերի միության» մարզային մասնաճյուղի գրասենյակը գտնվում է Կրասնոդար քաղաքում: Այստեղ գործում է նաև տվյալ կազմակերպության քաղաքային մասնաճյուղը: Կրասնոդար քաղաքի հայկական համայնքի մշակութային կյանքի կազմակերպման գործում իր դերն ունի նաև

¹ Население регионов России 2017: численность, крупные регионы России и фед. округа список, http://www.statdata.ru/largest_regions_russia (15.12.2018)

² Армяне - 6-я по численности нация в России, <https://mediamax.am/ru/news/society/3406/> (15.12.2018)

³ Հայկական գաղթօջախներ_Կրասնոդարի երկրամաս, 22.07.2017, <https://soundcloud.com/armradio/22072017a-5> (14.12.2018)

⁴ Краснодарское региональное отделение Союза Армян России, <http://kubansar.ru> (12.12.2018)

«Պաշկովյան հայկական համայնք» հասարակական կազմակերպությունը:

Ի տարբերություն «Ռուսաստանի հայերի միության» տարբեր շրջանների և քաղաքների մասնաճյուղերի պաշտոնական կայքերի՝ Կրասնոդարի մարզային մասնաճյուղի պաշտոնական կայքը ոչ մի անդրադարձ չի կատարել 2018թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում կատարվող իրադարձություններին: Սակայն շատ հետաքրքիր է կայքի գլխավոր նկարը, որի վրա հայկական դրոշի գույներով «հեղափոխության» օրերի նկարի ֆոնին Նիկոլ Փաշինյանն ու Վլադիմիր Պուտինը միմյանց ձեռք են սեղմում:

Այս նկարը հետաքրքիր կերպով արտացոլում է կազմակերպության կողմից ուղարկվող ազդակները. ա) կազմակերպությունն ընդունում է ապրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների արդյունքները և եթե սա դիտարկենք ցանցապետության տեսանկյունից, ապա կազմակերպությունը նոր տեքստում կա՛մ գտել է իր գաղափարներին մոտ ինչ-որ բան և միացել է դրան, կա՛մ իր գաղափարներն է ադապտացրել նոր և ավելի ակտուալ տեքստին, բ) դրոշը հայկական ինքնության պահպանման խորհրդանիշն է, գ) Հայաստանի և Ռուսաստանի ղեկավարների ձեռքսեղմումն օգտագործվում է որպես հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության նշան: Ի դեպ՝ այս վերջին ուղերձը հասցեագրված է հավասարապես և՛ հայերին, և՛ ռուսներին:

Ինչ վերաբերում է «Ռուսաստանի հայերի միության» մարզային մասնաճյուղի՝ ВКонтакте սոցիալական ցանցում ունեցած հաշվին և Одноклассники-ում ունեցած խմբին, ապա այստեղ պատկերը մի քիչ այլ է: Այստեղ արդեն խմբի և հաշվի համակարգողները կիսվում էին «հեղափոխության» օրերին «Ռուսաստանի հայերի միության» ղեկավարության կողմից արված հայտարարություններով:

Առաջին հայտարարությունը ապրիլի 20-ին Արա Աբրահամյանի կողմից Սերժ Սարգսյանին ուղղված շնորհվորական ուղերձն է, որին անմիջապես հաջորդում է «Համաշխարհային հայկական կոնգրես»-ի և «Ռուսաստանի հայերի միության» հայտարարությունը, որտեղ մասնավորապես նշված է.

«Համաշխարհային հայկական կոնգրես»-ը և «Ռուսաստանի հայերի միություն»-ը խորապես անհանգստացած են Հայաստանում ստեղծված հասարակական-քաղաքական իրավիճակով, տարերային մանիֆեստացիաներով, որոնք կազմակերպվում են քաղաքական այնպիսի շրջանակների կողմից, որոնք փորձում են նախագահական իշխանությունից խորհրդարանականին անցումն օգտագործել իրենց շահերի համար»⁵:

Այս հայտարարությունները կատարվել են մինչև Սերժ Սարգսյանի հրաժարականը, այն ժամանակ, երբ ռուսական մամուլում հայտնվում էին այնպիսի լուրեր, որոնք Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները որակում էին որպես Արևմուտքի կողմից հրահրված ցույցեր և ենթադրություններ էին անում, որ այստեղ ևս ամեն ինչ ավարտվելու է Ուկրաինայի օրինակով:

Այսպիսով, «Ռուսաստանի հայերի միության» նախնական հայտարարությունները հիմնականում համընկնում էին Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների շուրջ Ռուսաստանում տիրող տրամադրությունների հետ:

Անհրաժեշտ է նշել, որ այս հայտարարություններն ընդհանրապես ոչ մի հավանում չեն ունեցել, իսկ ВКонтакте սոցիալական ցանցի հաշվում դրված այս հայտարարությունների

⁵ Заявление «Всемирного армянского конгресса» и «Союза армян России», 17 апреля 2018, <http://www.sarinfo.org/sarnews/17-04-18-2.shtml> (14.12.2018)

մեկնաբանություններում խմբի անդամներից մեկը՝ Սերգեյ Ավետիսյանը, տեղադրել է հայաստանյան ցույցերից մեկի տեսագրությունը՝ «ահա իսկական Հայաստանը» մեկնաբանությամբ:

Ապրիլի 26-ին սոցիալական ցանցերում հայտնվում է «Ռուսաստանի հայերի միության» Կրասնոդարի քաղաքային մասնաճյուղի ղեկավար Ա. Եսայանի հայտարարությունը, որտեղ կազմակերպությունն իր անհանգստությունն է հայտնում Հայաստանում տիրող իրադարձությունների վերաբերյալ և քաղաքական գործընթացների բոլոր մասնակիցներին երկխոսության և անկախ քաղաքական հայացքներից բոլոր քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանության կոչ է արվում՝ նշելով, որ խնդիրը պետք է լուծվի բացառապես իրավական ճանապարհով:

Հայտարարության մեջ նշված է նաև, որ իրենց համար շատ կարևոր են պատմական հայրենիքում տեղի ունեցող իրադարձությունները, և այն, որ պետք է չմոռանալ, որ Հայաստանը գտնվում է ոչ միայն սոցիալ-տնտեսական, այլ նաև աշխարհաքաղաքական բարդ իրավիճակում և կոչ է արվում մեղմել քաղաքական ամբիցիաները և հաշվարկել բոլոր քայլերը, քանի որ բոլոր փոփոխությունները պետք է օգտակար լինեն և ոչ թե հանգեցնեն քաոսի: Այդ իսկ պատճառով կարևոր են համարում, որ բոլոր կողմերը գործեն Սահմանադրությանը համապատասխան⁶:

«Ռուսաստանի հայերի միության» Կրասնոդարի քաղաքային մասնաճյուղի ղեկավարի հայտարարությունից հետո հաջորդ

---

⁶ Հայտարարության ամբողջական տեքստը, որը «Երկրամաս» թերթը վերցրել է ВКонтakte սոց. ցանցում գտնվող կազմակերպության էջից: <http://www.yerkramas.org/article/135953/krasnodarskoe-otdelenie-sar-prizyvaet-politicheskie-sily-armenii-dejstvovat-v-ramkax-konstitucii> (20.12.2018)

հրապարակումն արվել է մայիսի 8-ին: Այն «Ռուսաստանի հայերի միության» մայիսի 4-ի հայտարարությունն է դեռևս ապրիլի 26-ին «Կոմսոմոլսկայա պրավդա» ռադիոյի եթերում Հայաստանի և հայերի հասցեին հնչած կարծիքների վերաբերյալ: Այստեղ «Ռուսաստանի հայերի միություն»-ը պարզաբանումներ է պահանջում արված հայտարարությունների շուրջ⁷:

Հետաքրքիր է այն փաստը, որ «Ռուսաստանի հայերի միություն»-ը ապրիլի 26-ի վերոնշյալ հաղորդմանն անդրադառնում է միայն մայիսի 4-ին: Տպավորություն է ստեղծվում, որ կազմակերպությունը մինչ այդ գտնվում էր սպասողական վիճակում և ոչ մի քայլ չէր ձեռնարկում մինչև այն ժամանակ, երբ արդեն նշմարվում է, որ Հայաստանում իշխանափոխությունն այլևս անդառնալի է:

Գարնանը Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների և դրանց հետևանքների մասին սոցիալական ցանցերում «Ռուսաստանի հայերի միության» Կրոասնոդարի մարզային և քաղաքային մասնաճյուղերի կողմից արված վերջին հրապարակումը Նիկոլ Փաշինյանի և Վլադիմիր Պուտինի՝ Սոչիում տեղի ունեցած հանդիպման մասին լուրն է, որից հետո հեղափոխական և «հետհեղափոխական» իրադարձությունների նկատմամբ հետաքրքրությունն այլևս մարում է:

Ինչ վերաբերում է Կրասնոդար քաղաքում գործող «Պաշկովյան հայկական համայնք»-ին, ապա ապրիլի 26-ին «Երկրամաս» թերթի կայքում տեղադրվել է Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների վերաբերյալ նրանց հայտարարությունը, որտեղ ասվում է, որ «Պաշկովյան հայկական

⁷ Заявление Союза армян России в связи с беспардонными и циничными высказываниями, прозвучавшими в адрес Армении и армян в эфире Радио «Комсомольская правда», 4 мая 2018, <http://sarinfo.org/sarnews/05-05-18.shtml> (16.12.2018)

համայնք»-ը անհանգստացած է Հայաստանի Հանրապետությունում ստեղծված ներքաղաքական իրավիճակով, որը տանում է ինչպես «Հայաստանի քաղաքացիների, այնպես էլ Սփյուռքի հայերի վտանգավոր մասնատման»⁸:

Այս հայտատարարության տեքստում նշվում է, որ ստեղծված իրավիճակում գլխավոր խնդիրը օրինական իշխանությունների ու տարբեր քաղաքական ուժերի համակիրների միջև բախման և արյունահեղության կանխարգելումն է, ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրությամբ հարցի խաղաղ լուծումը, քանի որ որքան երկար է տևում Հայաստանում ստեղծված իրավիճակը, այնքան մեծանում է «ոչ ընկերական» հարևանի հետ պատերազմի բռնկման, ինչպես նաև օտարերկրյա ներդրումների և զբոսաշրջային ժամանակաշրջանի տապալման պատճառով հնարավոր տնտեսական աղետի վտանգը:

Այսպիսով, Կրասնոդարի հայկական համայնքի ղեկավարները մինչև հայաստանյան իրադարձությունների հետագա ընթացքի պարզ դառնալը զգուշավորության կոչեր են անում՝ շեշտը դնելով Արցախի հարցի և երկրի ներքաղաքական անկայունության պայմաններում հնարավոր տնտեսական խնդիրների վրա: Սակայն, երբ պարզ է դառնում, որ Հայաստանում իշխանափոխություն է տեղի ունեցել, նրանք ինչ-որ կերպ փորձում են կաշեկ արդեն փոփոխված տեքստին և ադապտացվել նոր իրավիճակին:

Ինչ վերաբերում է «հեղափոխության» օրերին սոցիալական ցանցերում Կրասնոդար քաղաքի հայերի ակտիվությանը, ապա հարկավոր է նշել, որ նրանք բավականին պասիվ էին և՛

---

⁸ Հայտարարության ամբողջական տեքստը <http://www.yerkramas.org/article/135954/pashkovskaya-armyanskaya-obshhina-krasnodara-vidit-razres-henie-slozhivshejsya-situacii-v-ramkax-pravovogo-polya?fbclid=IwAR2DDDMBvihDMuOyn6VHR0eXwTjUvX4SxjbQr24SfREgIBrp8g4dwRDeZM> (20.12.2018)

սոցիալական ցանցերում գոյություն ունեցող խմբերում, և՛ անհատական հաշիվներում: Միակ փոքր-ինչ ակտիվ խումբը ВКОНтакте սոցիալական ցանցում գործող Կրասնոդար քաղաքի հայերի խումբն է, որտեղ Հայաստանում տիրող իրադարձությունների վերաբերյալ առաջին հրապարակումը տեղի է ունեցել ապրիլի 22-ին: Այդպիսով խմբի անդամներից մեկը փորձում է հասկանալ, թե արդյոք խմբակիցները հետևում են Հայաստանի իրադարձություններին: Այս հրապարակումը շատ քիչ թվով մեկնաբանություններ ունի, որտեղ այդ օրերին խմբի ակտիվ մասնակիցներից մեկը գրում է, որ միայն Կրասնոդարի հայերը ցույցեր չեն անում և առաջարկում է ցույցի դուրս գալ: Հետաքրքրական է այն փաստը, որ Կրասնոդար քաղաքում ապրիլի 23-ին եկեղեցու դիմաց հավաքվելու և ցույց անելու առաջարկները ջնջվել էին խումբը համակարգողների կողմից, ինչը հանգեցրել է, նրան, որ խմբի անդամներից մեկը համակարգողին «հանրապետական» է անվանում: Նույն օրը խմբում կիսվում են «քայլ արա մերժիր Մերժին» լատինատառ և հայատառ հեշթեգով նկարներով: Դրանից բացի հրապարակվում են հայկական դրոշով տարբեր մարդկանց լուսանկարներ: Կարելի է ենթադրել, որ նկարներում պատկերված մարդիկ հենց Կրասնոդար քաղաքում բնակվող հայեր են:

Հաջորդը ապրիլի 23-ին կատարված Մերժ Սարգսյանի հրաժարականի մասին լուրի հրապարակումն է՝ «ժողովուրդ, Մերժը վախեցավ» մեկնաբանությամբ: Հրապարակման մեկնաբանություններում մարդիկ միմյանց շնորհավորում են Մերժ Սարգսյանի հրաժարականի առթիվ, սակայն կրկին անհրաժեշտ է նշել, որ ակտիվությունը շատ փոքր է: Այս հրապարակմանը հաջորդում է ապրիլի 24-ին՝ Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակի օրը, Կրասնոդար քաղաքի հայկական եկեղեցու բակում «յուրայիններին» աջակցելու նպատակով ցույց անելու առաջարկ:

Այս հրապարակումն ունի ընդամենը վեց հավանում և երեք մեկնաբանություն, ինչը կրկին խոսում է սոցիալական ցանցերում Կրասնոդարի հայերի ցածր ակտիվության մասին:

Այսպիսով, կարելի է ենթադրել, որ հայկական ինքնության զարթոնքը տեղի հայերի շրջանում առավել ցայտուն է դառնում այն օրը, երբ ձերբակալվում են հայաստանյան ցույցերի ղեկավարները: Նրանցից մի մասն անգամ ցանկանում է տեղում կազմակերպել Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին աջակցող ցույցեր և ակցիաներ: Սակայն արդեն իսկ անցկացված ցույցերի մասին տեղեկություններ չկան, ինչը թույլ է տալիս ենթադրել, որ Կրասնոդարում ցույցեր այդպես էլ չեն իրականացվել:

Հետաքրքիր է նաև այն փաստը, որ հնարավոր ցույցերի տեղ ընտրվում է տեղի հայկական եկեղեցին: Այսինքն՝ հայկապահան ինքնությունը կապվում է նաև հայկական եկեղեցու հետ:

Վերոնշյալ հրապարակումից հետո մինչև մայիսի 9-ը այլևս այս թեմայով հրապարակումներ չեն արվել: Մայիսի 9-ին այս խմբի անդամներից մեկը կիսվել է «հեղափոխության» օրերի լուսանկարներից մեկով, որի վրա մասնավորապես գրված է.

«Հայաստանը աշխարհում միակ երկիրն է, որտեղ առանց արյուն թափելու հեղափոխություն է եղել: Մա իմ երկիրն է, սա իմ ժողովուրդն է և ես հպարտ եմ, որ դրա մասնիկն եմ»:

Հրապարակման մեկնաբանություններում հայերը միմյանց շնորհավորում են: Հարկ է նշել նաև, որ մյուս հրապարակումների համեմատ այս մեկն ամենամեծ թվով հավանումներին է արժանացել, ինչը վկայում է այն մասին, որ անգամ նմանատիպ պասիվ խմբում, հայերը նման հրապարակումը ոգևորությամբ են ընդունում:

Ինչ վերաբերում է Կրասնոդարի հայերի՝ սոցիալական ցանցերում ունեցած անհատական հաշիվներին, ապա ան այստեղ ևս ամեն ինչ շատ պասիվ է: Շատ քիչ թվով հայեր են, որ

առհասարակ որևէ հրապարակում են արել ապրիլ-մայիս ամիսներին, իսկ եղած հրապարակումներն էլ ուղղակի ինչ-որ նկարներ են՝ Հայաստանում հնչող կարգախոսերով հեշթեգներով:

Սոցիալական ցանցերում Կրասնոդարի հայերի պասիվությունը կարող է տպավորություն ստեղծել այն մասին, որ այստեղ բնակվող հայերն անտարբեր էին ապրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում կատարվող իրադարձությունների նկատմամբ, սակայն այստեղ գործող համայնքային կառույցների հայտարարությունները որոշակիորեն թույլ են տալիս եզրակացնել, որ տեղի հայերն, այնուամենայնիվ, հետևում էին հայրենիքից եկող ազդակներին և նախկինում եղած տեքստի փոփոխությանը, և համայնքային ղեկավարությունը ստիպված էր արձագանքել Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին՝ սկզբում զգուշավորության կոչերով, ապա արդեն համագործակցության պատրաստակամությամբ: Բացի դրանից Կրասնոդարի հայերի ոչ անտարբեր վերաբերմունքի մասին է խոսում այն փաստը, որ այստեղ ևս սկսվել են վաճառվել «դուխով» գրությամբ գլխարկներ և շապիկներ: Մա խոսում է նմանատիպ իրերի պահանջարկի մասին, ինչն ապացուցում է այն ենթադրությունը, որ համայնքի հայերի մոտ որոշակի չափով տեղի է ունեցել ինքնության արթնացում: Իսկ այդ դեպքում սոցիալական ցանցերում հայերի պասիվությունը հավանաբար կարելի է բացատրել նրանով, որ Կրասնոդար քաղաքում և առհասարակ ամբողջ մարզում հայերի թիվը շատ մեծ է, նրանք ունեն իրենց փոքր խմբերը և հիմնականում անմիջական կապի մեջ են գտնում իրենց հայրենիքի հետ:

2. Սոցիալական հայերի արձագանքը ապրիլ-մայիս ամիսների հայկական «հեղափոխությանը» և Նիկոլ Փաշինյի այցը Սոչի

2018թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին Կրասնոդար քաղաքի հայերի

արձագանքի հետ եթե համեմատելու լինենք Կրասնոդարի երկրամասի հաջորդ ամենահայաշատ քաղաքի՝ Սոչիի հայության արձագանքը, ապա կարող ենք տեսնել, որ ընդհանուր գծերով երկու քաղաքների հայության արձագանքը միանման են՝ մի տարբերությամբ, որ Նիկոլ Փաշինյանի այցը Սոչի և տեղի հայերի կողմից նրան ոգևորությամբ դիմավորելը Սոչիի ուղղությամբ բազում հայացքներ սևեռեցին:

Սոչիի բնակչությունը 2018թ. հունվարի 1-ի տվյալներով կազմում է մոտ 425 հազար մարդ⁹, որի մոտ 20%-ը հայեր են, որոնց մեջ մեծ է նաև 19-րդ դարի երկրորդ կեսից մինչև 20-րդ դարի առաջին քառորդն ընկած ժամանակահատվածում թուրքական կառավարության կողմից կազմակերպված ջարդերից փախած, Սոչիի տարածքում և Սև ծովի ամբողջ հարավային ափում հաստատված համշենահայերի թիվը¹⁰: Հայերի հաջորդ հոսքը սկսվել է 1988թ. -ից՝ Սպիտակի երկրաշարժից հետո և այժմ հայերը բնակչության թվով երկրորդն են այս տարածաշրջանում: Այստեղ նույնպես համայնքի կյանքը հիմականում համակարգվում է «Ռուսաստանի հայերի միության» Սոչի քաղաքի մասնաճյուղի կողմից: Գործում են նաև 1989թ. ստեղծված «Սևան» հայկական մշակութային կենտրոնը և այլ մշակութային կենտրոններ և կազմակերպություններ, իսկ 1995թ. -ից Ադլերում գործում է հայկական դպրոց¹¹, որը Կրասնոդարի մարզի միակ ամենօրյա հայկական դպրոցն է:

⁹ 100 Крупнейших городов России по населению 2018 список РФ, http://www.statdata.ru/largest_cities_russia (15.09.2018)

¹⁰ Наири Кундакчян, Черноморские амшенские армяне в 21 веке, 18/11/2012, <http://sarsochi.ru/2012/11/18/chernomorskie-amshenskie-armyane-v-21-veke/> (17.09.2018)

¹¹ Диана Мкртчян, Амшен и амшенские армяне, <http://old.noev-kovcheg.ru/article.php?n=92&a=36> (20.09.2018)

Հաշվի առնելով Սոչիում բնակվող հայերի թիվը՝ բնական է թվում, որ տեղի հայերը պետք է արձագանքեին իրենց հայրենիքում տեղի ունեցող իրադարձություններին:

Սոչիում բնակվող հայերը նշում են, որ Հայաստանում ընթացող իրադարձություններն այստեղ առավել հայտնի են դարձել ապրիլի 17-ին՝ ՀՀ ԱԺ-ի կողմից Մերժ Սարգսյանի վարչապետ ընտրվելու օրը: Սոչիում բնակվող Արթուր Բադալյանը¹² այն հարցին, թե ինչպես արձագանքեց, երբ իմացավ Հայաստանում տեղի ունեցող ցույցերի մասին, պատասխանում է, որ այդ լուրն իրեն շատ է ուրախացրել՝ չնայած նրան, որ ռուսական լրատվամիջոցներում այդ իրադարձությունները ներկայացվում էին որպես «մայդան» և որ իրեն շրջապատող մարդկանց մեծամասնությունը կարծում էր, որ դրանք «Ամերիկայի հնարքներն» են:

Սոցիալական ցանցերում Հայաստանում ծավալված անհնազանդության ակցիաները համակրող և դրանց աջակցություն հայտնող առաջին հրապարակումները հայտնվում են ապրիլի 20-ից, իսկ հայաստանյան իրադարձություններին տեղի համայնքի ղեկավարությունն առաջին անգամ արձագանքում է ապրիլի 21-ին: «Ռուսաստանի հայերի միության» Սոչի քաղաքի մասնաճյուղի պաշտոնական կայքում տեղադրվում է մասնաճյուղի նախագահի առաջին տեղակալ Մելիք Կիվիրյանի հայտարարությունն այն մասին, որ իրենք պետք է արտահայտեն իրենց դիքորոշումը ստեղծված իրավիճակի վերաբերյալ, քանի որ իրենք հայ են: Նա մասնավորապես նշում է. «Առաջարկում են

¹² Սոչիաբնակ հայ երիտասարդ, որը միակն է, ով անհնազանդության օրերի ժամանակ Սոչիում ակցիաներ անելու վերաբերյալ հարցադրումներ է արել ВКонтакте սոցիալական ցանցի սոչիաբնակ հայերի գրեթե բոլոր խմբերում: Նրա հարցադրումները մինչ օրս անպատասխան են մնացել, սակայն դրանք թույլ տվեցին կապ հաստատել վերջինիս հետ և անցկացված խորքային հարցազրույցի արդյունքում ստանալ մի շարք կարևոր հարցերի պատասխաններ:

կապի մեջ մտնել ամբողջ շրջանի հայկական համայնքների հետ և աջակցել Երևանի ժողովրդի բազմամարդ ցույցերը, որոնք տեղի են ունենում շատ խաղաղ ճանապարհով՝ պարերերով և երգերով: Ես դեռ այսպիսի բան ոչ մի տեղ չեմ տեսել»: Ապա նա ավելացնում է, որ սա հակաօրինական կոչ չէ և որ իրենք ոչ մի ցույց չեն կազմակերպում: Նա նաև նշում է, որ իրենք պետք է մտածեն իրենց պատմական հայերնիքի ժողովրդի բարօրության մասին և որ գլխավորը ժողովրդի վիճակի բարելավումն է՝ անկախ նրանից, թե ով կղեկավարի երկիրը: Հայտարարության վերջում նա նշում է, որ ինքը խիստ դեմ է Սոչիում ինչպես նաև շրջանում և ամբողջ Ռուսաստանում որևէ ցույցի կազմակերպմանը¹³:

Այս հայտարարությունը կարծես թե ուղղված էր երեք տարբեր լսարանների. ա) տեղի հայությանը, ում հիշեցնում է, որ իրենք հայ են և պետք է դիրքորոշում ունենան Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների հարցում, բ) Հայաստանի հայությանը, ում փորձ է կատարվում ցույց տալ, որ իրենք պատրաստ են բարոյապես աջակցել խաղաղ ցույցերին, գ) ռուսական իշխանություններին, որոնց ոչ ուղիղ տեքստով, բայց ասվում է, որ քաղաքի և շրջանի տարածքում հնարավոր ցույցերի կազմակերպման մեջ իրենք մասնակցություն չունեն:

Սակայն ի տարբերություն վերոնշյալ կազմակերպության տարբեր մասնաճյուղերի ղեկավարների հայտարարությունների այս հայտարարությունն առանձնանում է իր մեջ եղած որոշակի դրական երանգով և բավականին դիվանագիտորեն շարադրված տեքստով:

Սոցիալական ցանցերում Սոչիի հայությունն առավել ակտիվանում է ապրիլի 22-ին, երբ Երևանում ուժային կառույցների կողմից բերման են ենթարկվում Ազգային ժողովի

¹³ Հայտարարության արքայական տեքստը՝ <http://sarsochi.ru/2018/04/21/melik-grantovich-kiviryan-o-protestah-v-armenii/> (28.06.2018)

պատգամավորներ Նիկոլ Փաշինյանը, Արարատ Միրզոյանը և Սասուն Միքայելյանը: Մասնավորապես՝ իր ֆեյսբուքյան էջում Սոչիի հայության մի հատվածի շրջանում հայտնի երգիչ Դավիթ Թադևոսյանը տեսահաղորդագրություն է տարածում՝ դիմելով Վլադիմիր Սոլովյովին, որտեղ ասվում է.

«Միրելի Վլադիմիր Սոլովյով, եթե Դուք հայ ազգի բարեկամն եք, ապա, խնդրում եմ, լուսաբանեք այն, ինչ կատարվում է Հայաստանում: Այնտեղ իշխանության կողմից ցուցաբերվում է բացարձակ անօրինականություն, երբ խաղաղ ցույցի ժամանակ ուժային կառույցները հարձակվում են մարդկանց վրա և տանում անհայտ ուղղությամբ: Մարդիկ պետք է իմանան ճշմարտությունը: Սա Ամերիկայի կամ Ռուսաստանի դեմ ցույց չէ, սա ցույց է կոռումպացված իշխանության և նրա առաջնորդ Սերժ Սարգսյանի դեմ: Այսօր հայ ազգին աջակցություն է պետք: Ես հավատում եմ իմ ազգին և Ձեր բարեկամությունը»:

Դավիթն ապրիլի 22-ին հանդես է գալիս նաև հեղինակային երգի կատարմամբ, որը շուտով մեծ ճանաչում է գտնում Սոչիի հայերի շրջանում: Նա նշում է, որ երգը նվիրում է «հայ ժողովրդի արժանի զավակ Նիկոլ Փաշինյանին» և բոլոր նրանց, ովքեր դուրս են եկել «հայ ժողովրդի գլխավոր թշնամու և կոռումպացված իշխանության դեմ»:

Ինչպես Կրասնոդար քաղաքում և առհասարակ աշխարհի տարբեր քաղաքներում բնակվող հայերի շրջանում, Սոչիում ևս ապրիլի 22-ին Նիկոլ Փաշինյանին և ԱԺ մյուս պատգամավորներին բերման ենթարկելու լուրը շատ բուռն արձագանք է գտնում Սոցիալական ցանցերում, մեծանում է Հայաստանի իրադարձությունների վերաբերյալ գրառումների և ցույցերի կարգախոսների կիրառման թիվը: Շատերը, ովքեր մինչ այդ չէզոք և սպասողական դիրքորոշում էին որդեգրել, սկսում են իրենց աջակցությունը հայտնել շարժմանը: Այս օրը սոչիաբնակ

շատ հայերի մոտ ակտիվանում է իրենց ինքնության հայկական մասը: Նույնիսկ նրանց մոտ, ովքեր հայերեն չեն խոսում և լավ չեն հասկանում:

Իսկ ահա ապրիլի 23-ին՝ Մերժ Սարգսյանի հրաժարականի օրը, համահայկական տոնակատարություններից զերծ չի մնում նաև Սոչիի հայությունը: Արթուր Բաղասյանը նշում է, որ նրանք, ովքեր տեղյակ էին Հայաստանում տիրող իրավիճակի մասին, Մերժ Սարգսյանի հրաժարականը մեծ ուրախությամբ են ընդունել, և ինչպես Հայաստանի հայերը, Սոչիի հայերը ևս նշել են այդ իրադարձությունը:

Մերժ Սարգսյանի հրաժարականը ինչպես Կրասնոդար քաղաքի հայերի այնպես էլ Սոչիի հայերի շրջանում մինչ այդ արթնացած հայկական ինքնությունը վերափոխում է ազգային հպարտության: Այստեղ բնակվող հայերի զգալի հատվածը Մերժ Սարգսյանի հրաժարականը համարում է նաև իր սեփական հաղթանակը: Ընդ որում՝ նրանք, ովքեր մինչ այդ դեռևս կասկածով էին վերաբերում Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների լրջությանը, այժմ փոխում են իրենց վերաբերմունքը և սկսում են փոփոխված տեքստին ադապտացվելու փորձեր անել:

Սոչիի հայերի կողմից ապրիլի 23-ին տեղի ունեցած իրադարձությունները մեծ ոգևորությամբ ընդունելուն զուգահեռ նույն օրը Սոչիի հայկական համայնքի պաշտոնական կայքը տեղադրում է Մերժ Սարգսյանի հրաժարականի տեքստի ռուսերեն թարգմանությունն առանց որևէ մեկնաբանության, և մինչև ապրիլի 26-ը կազմակերպության կողմից այլևս ոչ մի հայտարարություն չի արվում: Արդեն ապրիլի 26-ին կայքը տեղադրում է «Ռուսաստանի հայերի միության» Սոչի քաղաքի մասնաճյուղի նախագահ Հմայակ Ուստյանի հայտարարությունը, որում վերջինս նշում է, որ իրենք անհանգստացած են

անհնազանդության ակցիաների արդյունքում Հայաստանում ստեղծված իրավիճակով: Հայտարարության տեքստում ասված է նաև, որ Սերժ Սարգսյանի հեռանալը կարևոր քայլ է հայկական հասարակության ժողովրդավարական հիմքերն ամրապնդելու համար, ապա նշվում է. «Սոչի քաղաքի «Ռուսաստանի հայերի միություն»-ը կարծում է, որ նոր վարչապետին անհրաժեշտ է ընտրել Հայաստանի սահմանադրությանը համապատասխան, ինչպես նաև անհրաժեշտության դեպքում անցկացնել Ազգային ժողովի ընտրություններ»:

Հայտարարությունը ամփոփվում է այն մտքով, որ գլխավոր խնդիրը արյունահեղություն թույլ չտալն է և որ բոլոր խնդիրները պետք է լուծվեն խաղաղ ճանապարհով¹⁴:

Այս հայտարարությունը նման գծեր ունի նույն օրը Կրասնոդար քաղաքի «Ռուսաստանի հայերի միության» մասնաճյուղի և «Պաշկովյան հայկական համայնք»-ի ղեկավարների արած հայտարարությունների հետ: Այս երեք հայտարարությունները բավականին նման են Ռուսաստանի և մյուս երկրների ու միջազգային կառույցների կողմից հնչեցրած պաշտոնական հայտարարություններին. այն է արյունահեղության կանխում և սահմանադրության շրջանակներում նոր վարչապետի ընտրություններ:

Սոցիալական ցանցերում Սոչիի հայության ակտիվության հաջորդ ալիքը տեղի է ունենում մայիսի 1-ին վարչապետի ընտրություններից հետո, երբ Նիկոլ Փաշինյանը, չընտրվելով վարչապետի պաշտոնում, կոչ է անում աշխարհի ողջ հայությանը մայիսի 2-ին դուրս գալ փողոց և շարունակել պայքարը: ՀՀԿ-ի կողմից Նիկոլ Փաշինյանի ընտրությանը դեմ քվեարկելը զայրույթի

¹⁴ Հայտարարության ամբողջ տեքստը՝ http://sarsochi.ru/2018/04/26/ obrashhenie-soyuz-armyan-rossii-g-sochi-v-svyazi-s-situatsiej-v-respublike-armeniya/2018-04-26_204032-2/53 (18.06.2018)

և հիասթափության ալիք է բարձրացնում նաև Սոչիի հայության շրջանում, և հենց սա է պատճառ դառնում, որ մայիսի 2-ին սոչիաբնակ բազմաթիվ հայեր Հայաստանում էին և մասնակցում էին անհնազանդության ակցիաներին ոչ միայն Երևանում, այլև մարզերում: Մայիսի 2-ի իրադարձություններից հետո Միեր Մելիքսեթյանը իր ֆեյսբուքյան էջում գրառում է. «մենք լրիվ աջակցում ենք քեզ՝ որպես շարժման գլուխ և անհամբեր սպասում մեծ շինարարության սկզբին»:

Մայիսի 2-ին հաջորդող օրերին Սոչիաբնակ հայերը համացանցը ողողում են հայաստանյան ցույցերին իրենց մասնակցության մասին վկայող բազմաթիվ լուսանկարներով, որոնցում հայկական դրոշներով նկարները մեծ թիվ են կազմում: Հրապարակված լուսանկարներն ուղեկցվում են ցույցերի կարգախոսների գրառումներով, ընդ որում նախկինում օգտագործված կարգախոսներին ավելանում է «Նիկոլ վարչապետ» գրառումը:

Սոչիի հայերի կողմից համացանցը նոր հաղթական գրառումներով և հայաստանյան տոնակատարությունների լուսանկարներով է ողողվում մայիսի 8-ին՝ Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետ ընտրվելուց հետո: Ինչ վերաբերում է համայնքի ղեկավարությանը, ապա նրանք այս առիթով որևէ պաշտոնական հայտարարություն չեն կատարում:

Հետագա օրերին սոչիաբնակ որոշ հայեր տարբեր հարթակներում փորձում են փոխել Ռուսաստանում լայն տարածում գտած այն կարծիքը, որ Հայաստանում տեղի ունեածը ԱՄՆ-ի կողմից մշակված և իրականացված ծրագիր էր: Դավիթ Թադևոսյանը մայիսի 12-ին իր ֆեյսբուքյան էջում նշում է. «նրանց, ովքեր ասում կամ կասկածում էին, որ հեղափոխությունը հովանավորվել է ամերիկացիների կողմից, ցանկանում եմ հավաստիացնել, որ դա արտուրդ է: Մայիսի 10-ին ես եղել եմ

Քաղաքացիական պայմանագիր կուսակցության գլխավոր գրասենյակում, որի առաջնորդը Նիկոլ Փաշինյանն է, և հանդիպել եմ Սուրեն Պապիկյանի հետ, ով մայիսի 11-ին նշանակվել է Հայաստանի Հանրապետության Տարածքային կառավարման նախարար: Ոչ մի ակնարկ անգամ չեմ նկատել, որ այս մարդիկ ձգտում են հարստության և հարմարավետության: Նրանք համեստ, կիրթ, դաստիարակված և իրենց գործին և ազգին անսահման նվիրված մարդիկ են»:

Այսպիսով, սկսվում է Հայաստանում տեղի ունեցածը «մայրան» համարողների դեմ փոքր ցանցային պայքար, որը ծավալվում է ն՛ սոցիալական ցանցերում, ն՛ անհատական շփումների մակարդակում:

Սոչիի հայերը համացանցում կրկին ակտիվանում են մայիսի 13-ին, երբ Նիկոլ Փաշինյանը Սոչիում կայանալիք Եվրասիական տնտեսական բարձրագույն խորհրդի նիստին մասնակցելու նպատակով ժամանում է Սոչի: Հարավային Ռուսաստանի հայոց թեմի պաշտոնական կայքը նշում է, որ Նիկոլ Փաշինյանն օդանավակայանից միանգամից ուղևորվել է Ադլերի Սուրբ Սարգիս եկեղեցի, որտեղ նրան դիմավորել են Հայ Առաքելական եկեղեցու Հարավային Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդ գրշ. Տ. Մովսես Եպիսկոպոս Մովսեսյանը թեմական և ծխական խորհրդի անդամներ, համայնքային իշխանության ներկայացուցիչներ, բազմահազար հայորդիներ և քահանա հայրեր¹⁵:

Հարկ է նշել, որ ոչ մի տեղ չի հիշատակվում Նիկոլ Փաշինյանի հետ հանդիպման գնացած հայերի գոնե մոտավոր թիվը, չնայած որ նշվում է, որ բազմաթիվ հայեր են ներկա եղել այդ հանդիպմանը: Հանդիպման ժամանակ Հայաստանի նորընտիր վարչապետն իր ելույթի սկզբում նախ շնորհակալություն է հայտնում

¹⁵ ՀՀ Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի այցը Ադլերի Սուրբ Սարգիս եկեղեցի 2018-05-23, <http://new.armenianchurchsouth.ru/i.php?php=t3&id=104> (23.06.2018)

Ռուսաստանին (Ռուսաստանի իշխանություններին) հայերի համար ստեղծված բոլոր պայանների համար, ապա հավելում է. «Մեր նպատակը մեծ հայրենադարձությունն է: Մեր նպատակը հայության մարդկային, ֆինանսական տնտեսական, հոգևոր, գիտական ներուժը կամ նրա զգալի մասը Հայաստանի Հանրապետությունում կենտրոնացնելն է ու նրա անվտանգությունն ու բնականոն զարգացումն ապահովելը»:

Իր ելույթում Նիկոլ Փաշինյանը կոչ է անում Ռուսաստանի հայ և ռուս գործարարներին ներդրումներ կատարել Հայաստանում՝ շեշտելով, որ իրենց ներդրումները կլինեն պաշտպանած: Նա կարևորում է նաև հայ ժողովրդի համախաթածությունը՝ նշելով, որ հայ ժողովուրդը վճռական է «շենացնելու իր հայրենիքը՝ Հայստանը և Արցախը»:

Իր ելույթի վերջում Նիկոլ Փաշինյանն անդրադառնում է հայ-ռուսակական հարաբերություններին՝ ներկաներին հավաստիացնելով, որ «հայ-ռուսական հարաբերությունները լինելու են շատ ավելի ամուր, շատ ավելի դաշնակցային»¹⁶:

Նիկոլ Փաշինյանի ելույթի տեքստում կարելի է առանձնացնել երեք շերտ. ա) հայրենադարձության կոչ, բ) Հայաստանում նոր ներդրումներ անելու կոչ, գ) հայ-ռուսական հարաբերությունների հետագա զարգացման և ամրապնդման հավաստիացումներ:

Այսպիսով, կարելի է նկատել, որ եթե ելույթի առաջին երկու կետերը հստակ կոչեր են և հիմնականում ուղղված են տեղի հայերին, ապա երրորդ կետն ունի որոշ հայերի, ինչու ոչ նաև ռուսների մոտ հայ-ռուսական հարաբերությունների դաշնակցային ապագայի շուրջ առաջացած տարակուսանքները և կասկածները փարատելու նպատակ:

---

¹⁶ Նիկոլ Փաշինյանը ժամանել է Սոչի. Տեղի հայերը նրան դիմավորեցին եկեղեցու մոտ, NewsamChannel, մայիսի 13, 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=VN9jf6WCW58> (23.06.2018)

Նիկոլ Փաշինյանի այս ելույթը մեծ ոգևորությամբ է ընդունվում ինչպես Սոչիի հայերի, այնպես էլ ամբողջ Ռուսաստանի հայերի կողմից: Համացանցում հայտնվում են այս հանդիպման բազմաթիվ լուսանկարներ և տեսագրություններ, որոնք ուղեկցվում են հեղափոխական կարգախոսների գրառումներով: Կարևոր է նաև այն, որ այս հանդիպմանը Սոչիի հայերից բացի ներկա են գտնվել նաև Մոսկայից և Ռուսաստանի այլ վայրերից ժամանած հայեր:

Հայաստանում տեղի ունեցածի շուրջ Սոչիի հայության արձագանքի լավագույն վկան Նիկոլ Փաշինյանի ընդունելությունն է: Շատերը նշում են, որ նման բան Սոչիի հայությունը դեռ երբեք չէր տեսել: Սա նաև հետաքրքիր նախադեպ էր, քանի որ մի երկրի քաղաքացիների կողմից մեկ այլ երկրի ղեկավարի նմանատիպ ընդունելությունը և մի երկրում մեկ այլ երկրի ղեկավարի կողմից նմանատիպ՝ ցույց հիշեցնող ելույթն արտասովոր երևույթ է:

Այս հանդիպումից որոշ ժամանակ հետո Սոչիի հայության մոտ հետզհետե նկատվում է հայաստանյան իրադարձությունների նկատմամբ հետաքրքրության մարում: Մարդիկ անցնում են իրենց առօրյա կյանքին, իսկ քաղաքը սկսում է պատրաստվել ֆուտբոլի աշխարհի առաջնությանը: Այս հանդիպումից հետո համայնքի կյանքում տեղի ունեցած առօրյայից շեղվող միակ իրադարձությունը մայիսի 21-ին «Ռուսաստանի հայերի միության» նախագահ Արա Աբրահամյանի Սոչի կատարած այցը և տեղի համայնքի ղեկավարների հետ նրա հանդիպումն է:

«Ռուսաստանի հայերի միության» Սոչիի մասնաճյուղի պաշտոնական կայքը տեղեկացնում է, որ «Ռուսաստանի հայերի միության» նախագահ Արա Աբրահամյանի Սոչի կատարած այցի և Սոչիի համայնքի ղեկավարների հետ ունեցած հանդիպման ժամանակ քննարկվել են Ռուսաստանի հայկական համայնքի խնդիրները համատեղ լուծելու անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև

անդրադարձ է կատարվել հայ-ռուսական համագործակցության շրջանակներում առաջնահերթությունների ճիշտ բաշխման հարցին¹⁷: Այն մասին, թե որոնք են հայ-ռուսական հարաբերություններում առկա առաջնահերթությունները, կամ «Ռուսաստանի հայերի միության» ղեկավարները ինչպես են պատրաստվում լուծել Ռուսաստանի հայկական համայնքի խնդիրները, ոչինչ չի նշվում:

Այսքանով ավարտվում են տվյալ կառույցի անդրադարձները Հայաստանին և Հայաստանի արտաքին քաղաքականությանը: Կայքի հետագա հայտարարությունները բացառապես վերաբերում են համայնքի ներսում եղած իրադարձություններին, որոնք Հայաստանի հետ ոչ մի կապ չունեն:

Ամփոփելով Հայաստանի իրադարձություններին Կրասնոդարի երկրամասի հայերի արձագանքի ուսումնասիրությունը, կարելի է ասել, որ ապրիլի 17-ը այն օրն էր, երբ Սոչիի հայկական համայնքի, իսկ ավելի ուշ նաև Կրասնոդարի համայնքի ուշադրությունը սևեռվեց դեպի հայրենիք, և հայերն սկսեցին հետևել հայաստանյան իրադարձություններին: Սրանից հետո օրեցօր նկատվում է այդ հետաքրքրության մեծացում, և արդեն ապրիլի 20-ից սկսած հայտնվում են մարդիկ, ովքեր սոցիալական ցանցերում սկսում են օգտագործել «դուխով» կարգախոսով նկարներ: Այս առումով ապրիլի 20-ը կարելի է համարել հայաստանյան ցույցերի կարգախոսների՝ Սոչիի հայության կյանք ներթափանցելու օր, սակայն եթե այլ վայրերի հայկական համայնքներում սոցիալական ցանցերում եղած խմբերը Հայաստանի իրադարձությունների քննարկման հարթակ են դառնում, ապա ինչպես Կրասնոդարի, այնպես էլ Սոչիի հայերի

¹⁷ Встреча с Президентом Союза армян России Ара Абрамяном, <http://sarsochi.ru/2018/05/21/vstrecha-s-prezidentom-soyuza-armyan-rossii-ara-abramyanom-2/> (25.06.2018)

շրջանում այս երևույթը չի նկատվում: Facebook, ВКонтакте և Одноклассники սոցիալական ցանցերում եղած հայկական խմբերն ու էջերը գրեթե ոչ մի կերպ չեն անդրադառնում հայրենիքում տեղի ունեցող իրադարձություններին, ինչը որոշակիորեն վկայում է նաև այն մասին, որ այստեղ դասական համայնք կոչվածը գորյություն չունի, ինչն էլ հավանաբար կապված է այն հանգամանքի հետ, որ երկրամասի հայերի մեծամասնությունը անմիջական կապի մեջ է Հայաստանի հետ, և այն հայապահպան գործառույթը, որն իրականացնում են աշխարհի տարբեր երկրներում գործող հայկական ավանդական համայնքները, այստեղ այդքան էլ ակտուալ չէ: Ի տարբերություն մյուս երկրների, Ռուսաստանի հայերի մի մասը շատ հեշտությամբ է ինտեգրվում ռուսական հասարակությանը և երբեմն միայն նման սուր իրադարձություններն են կարողանում նրանց մեջ արթնացնել հայկական ինքնությունը: Բացի դրանից, Ռուսաստանի և մասնավորապես Կրասնոդարի երկրամասի հայերն ունեն իրենց փոքր խմբերը, որոնք դեռևս չի հաջողվում միավորել համայնքային մեծ ցանցի մեջ՝ չնայած այն հանգամանքին, որ ամբողջ Ռուսաստանում գործում են «Ռուսաստանի հայերի միության» մասնաճյուղեր, որոնք Հայաստանում տեղի ունեցած իշխանափոխությունից հետո պատրաստակամություն են հայտնել աշխատել նոր իշխանությունների հետ և փորձում են ադապտացվել նոր տեքստին և փոփոխվող իրողություններին:

Այսպիսով, ապրիլ-մայիս ամիսների հայաստանյան իրադարձությունները բազմաթիվ հայերի «ստիպեցին» հիշել իրենց հայկական արմատները, հպարտանալ դրանցով, անմիջական կապի մեջ մտնել իրենց հայրենիքի հետ և դառնալ հայկական ցանցի ակտիվ բջիջ՝ անկախ նրանից, թե իրենք երբևէ եղել են Հայաստանում, թե ոչ, խոսում են հայերեն, թե ոչ: Բոլորը համախմբվեցին մեկ գաղափարի և մեկ տեքստի շուրջ, որը պետք է

անընդհատ փոփոխությունների ենթարկվի և շատ ճկուն լինի, որպեսզի նրանից դուրս եկող ազդակները կարողանան ցանցի բոլոր բջիջների մոտ ակտիվ պահել հայկական ինքնությունը, որը և կարող է ցանցն ավելի ամուր և կայուն պահելու հնարավորություն տալ:

РЕАКЦИЯ АРМЯНСКОЙ ОБЩИНЫ КРАСНОДАРСКОГО КРАЯ НА ВЕСЕННИЕ СОБЫТИЯ В АРМЕНИИ

Аннотация

Асмик Паремузян

Кафедра арабистики, ЕГУ

hasmik.paremuzyan@gmail.com

Ключевые слова: *демонстрации, сеть, идентичность, армянские общины, Краснодар, Сочи*

Антиправительственные демонстрации, проведенные в Армении в апреле и мае, которые привели к смене власти, качественно изменили отношение армян, проживающих за рубежом, к своей родине. Они стали пристально следить за событиями, происходящими на родине, а некоторые даже стали непосредственными участниками этих событий. Армяне, живущие в России, были очень активны с точки зрения непосредственного участия в армянских демонстрациях. Изучение реакции армянской общины Краснодара на «революционные» события очень важно, поскольку здесь армяне по численности занимают второе место после русских, и, кроме того, первая встреча армян, проживающих за рубежом, с новоизбранным премьер-министром Николом Пашиняном состоялась в Сочи. Он прибыл в Сочи для участия в заседании Высшего Евразийского экономического совета.

В данной статье была предпринята попытка анализировать реакцию армян Краснодарского края на события в Армении в апреле-мае с точки зрения теории сетегосударства: а именно этапы пробуждения армянской идентичности, попытки адаптации к новому тексту и изменяющейся сети.

THE REACTION OF ARMENIAN COMMUNITY OF KRASNODAR
REGION ON EVENTS WHICH TOOK PLACE
IN ARMENIA IN SPRING

Abstract

Hasmik Paremuzyan

Department of Arabic Studies, YSU

hasmik.paremuzyan@gmail.com

Key words: *demonstrations, network, identity, Armenian communities, Krasnodar, Sochi*

The anti-government demonstrations carried out in Armenia in April and May and the resulting change of authorities made a qualitative change in the attitude of the Armenians living abroad. They started to follow the events taking place in their homeland very attentively, and some of them even became direct participants in those events. Armenians living in Russia were also very active from the viewpoint of direct participation in the Armenian demonstrations. The study of the reaction of the Armenian community of Krasnodar to the "revolutionary" events is considered to be very important, for here the Armenian population is the second after the Russians, and in addition, the first meeting of the Armenians living abroad with the newly elected Prime Minister Nicol Pashinyan took place in Sochi, Krasnodar Region, where he arrived to take part in the Supreme Eurasian Economic Council session.

In the following article there was made an attempt to analyze the reaction of the Armenians of Krasnodar Region on the events which took place in Armenia in April-May from the netstate theory viewpoint: in particular referring the stages of the Armenian identity awakening, attempts to adapt the new text and the modifying network.